

Tema XI. La Guerra Civil (1936-1939).

Entre el juliol de 1936 i l'abril de 1939 tingué lloc la Guerra Civil espanyola. El conflicte va tenir unes considerables repercussions internacionals, atès que s'inscriu en un context en què a tota Europa s'enfrontaven democràcia i feixisme i que desembocà en la Segona Guerra Mundial (1939-1945). La Guerra Civil espanyola de 1936-1939 finalitzà amb el triomf del bàndol "nacional" i la instauració de la Dictadura franquista (1939-1975).

Causes de la guerra civil:

- Radicalització excessiva de les posicions polítiques. Així, la major part de la dreta, les oligarquies i algun poder tradicionals (Església, exèrcit) no acceptaven el programa reformista de la Segona República, perquè posava en qüestió els seus privilegis amb mesures com la reforma agrària, la secularització de la societat, les reformes militars, l'adopció d'una legislació social avançada, l'autonomia per a Catalunya, la difusió de l'ensenyament i la cultura, etc. Per la seva banda, un sector important de l'esquerra (anarquistes, part del PSOE, etc.) considerava massa lents els canvis plantejats pels governs republicans i volia avançar cap a l'establiment d'un règim revolucionari.

- Problemes estructurals que tenia la societat espanyola i que havia volgut solucionar el reformisme republicà (deficient industrialització, desigual distribució de la terra, pobresa, accentuades desigualtats socials, analfabetisme, manca d'encaix

de Catalunya i el País Basc dins l'Estat, intervencionisme militar, etc.) eren molt greus

-Context internacional era desfavorable: Gran Depressió, crisi de les democràcies i avanç dels feixismes

La causa immediata de la Guerra Civil fou la no acceptació de la victòria de l'esquerra a les eleccions de febrer de 1936 per part de l'exèrcit i d'elements civils de dreta, i la percepció del desordre públic regnant com una situació revolucionària. El cop d'Estat va ser presentat com una acció preventiva davant una revolució que, segons els sublevats, havien preparat les organitzacions obreres per al mes d'agost i que establiria un règim de tipus comunista. Tot i que aquesta acusació era falsa, és cert que tant l'esquerra com la dreta varen tenir responsabilitats en la creació d'un clima de desordre i tensió política de difícil solució. Entre febrer i juliol de 1936 foren constants les alteracions de l'ordre públic (atemptats, ocupacions de terres, enfrontaments al carrer, etc.), però en realitat ja des del mateix moment de la proclamació de la Segona República (1931) s'havien succeït les accions desestabilitzadores de la legalitat constitucional per part dels uns i dels altres (per part de la dreta, el cop **d'Estat de Sanjurjo -1932-**; per part de l'esquerra els aixecaments anarquistes de 1932-33 o la revolució **d'octubre de 1934**).

1. L'alçament militar de juliol de 1936 .

1.1. La conspiració contra el govern el front popular.....

1.2. El Cop d'Estat del 17-19 de juliol i els inicis de la guerra (juliol 1936).

Entre el 17 i el 19 de juliol va tenir lloc l'alçament militar contra el govern del Front Popular. L'aixecament s'inicià a Melilla el 17 de juliol on arribarà Franco des de Canàries poc després. El dia 18 Queipo de Llano s'aixeca a Sevilla, Godet a les Balears i Mola a Pamplona. El govern republicà –que els dies previs no havia donat credibilitat als intensos rumors sobre la imminència d'un Cop d'Estat- tardà a reaccionar. El **cap de Govern, Santiago Casares Quiroga** (republicà d'esquerra), es negà a armar els obrers i dimití el 19 de juliol davant la seva incapacitat per controlar la situació. El substituí el mateix dia el també republicà d'esquerra **Diego Martínez Barrio**, que intentà sense èxit negociar amb el general Mola –cap dels sublevats-. El 20 de juliol, el nou cap de govern, **José Giral**, es decidí a donar armes a les organitzacions obreres. L'acció combinada de la resistència obrera i del sector de l'exèrcit, la Guàrdia d'Assalt i la Guàrdia Civil, que va romandre fidel a la República, va permetre dominar la situació a les grans ciutats. A molts d'indrets la situació no es decidí fins a finals de juliol i tingueren lloc intensos enfrontaments al llarg d'aquests dies.

El fracàs de la sublevació a una bona part de l'Estat deixà Espanya dividida en dues zones i provocà l'inici d'una imprevista

guerra civil. Els sublevats, es feren amb el control del Marroc, les Canàries, la més gran part de les Balears, i l'Espanya agrària i més conservadora com ara el nord de Castella, Galícia, Navarra, Àlaba i part d'Aragó, Andalusia occidental i el nord d'Extremadura. El cop fracassà a Catalunya, Valencià, Múrcia, Menorca, Madrid, Astúries –amb l'excepció d'Oviedo-, Biscaia, Guipúscoa, Cantàbria, sud de Castella i part d'Andalusia.

La situació fou d'un equilibri entre els dos bàndols. La República restà amb les zones urbanes i més industrialitzades i amb les reserves d'or del banc d'Espanya. Els “nacionals”, en canvi, comptaven amb territoris menys poblats, però disposaven de les principals zones agrícoles cerealístiques.

Quant a la distribució de les forces militars, els “nacionals” tenien la més gran part de l'oficialitat no dels generals i comptaven amb l'important exèrcit d'Àfrica. En canvi, la República aconseguí controlar la més gran part de la flota gràcies a què els suboficials es feren amb el control dels vaixells. L'aviació restà bastant repartida entre ambdós bàndols. De tota manera, el relatiu equilibri existent d'un bon començament es trencarà aviat a favor dels rebels, a causa de circumstàncies diverses, com la dissolució de l'exèrcit a la zona republicana – substituït per milícies populars que més tard s'integraran en el nou exèrcit popular-, la major capacitat de l'exèrcit sublevat la intervenció estrangera.

2. Les etapes del conflicte bè·lic.

2.1. L'inici del conflicte: la guerra de les columnes (juliol 1936-desembre de 1936).

En els primers mesos l'evolució de les operacions militars fou totalment desfavorable a la República; en la qual pràcticament s'havia diluït l'autoritat de l'Estat reemplaçada per un espontani poder popular mentre que l'exèrcit quedava dissolt per milícies de voluntaris reclutades pels partits polítics i organitzacions sindicals. Aquestes tropes tenien sovint una escassa instrucció i disciplina. Els rebels, per la seva banda, no comptaren inicialment amb un comandament únic i es varen veure perjudicats per no comptar amb un territori homogeni. De tota manera, els "nacionals" aconseguiren un avanç considerable en els primers mesos, dirigint les seves columnes des del nord i des del sud cap a Madrid. Des del nord, les tropes de Mola –soldats, "requetés", falangistes, etc.- avançaren ràpidament, però foren detingudes per les milícies republicanes a Somosierra. El setembre es feren amb el control d'Irun i Sant Sebastià. Més espectaculars foren els èxits dels rebels de la zona sud: al començament d'agost, l'exèrcit del Marroc aconseguí passar l'estret de Gibraltar gràcies a la col·laboració de l'aviació italiana i alemanya. Des de Sevilla, durant l'estiu, els sublevats ampliaren els seus territoris a Andalusia occidental. L'agost ocuparen Extremadura a pesar de la aferrissada resistència a Badajoz. Al començament de setembre, després d'arribar a Talavera (3 de setembre), aconseguiren enllaçar amb la zona "nacional" del nord per la Serra de Gredos.

Després de fer-se amb el control de Toledo (28 de setembre) els “nacionals” designaren Franco com a cap de govern de l’Estat i generalíssim dels exèrcits (1 d’octubre).

Els republicans, per la seva banda, dugueren a terme al llarg de l’estiu algunes operacions militars sense gaire èxit. Així, des de Catalunya s’organitzaren columnes de milicians cap a Aragó – amb un paper destacat dels anarcosindicalistes com Durruti- i un desembarcament a Mallorca i les Pitiüses. Aquesta darrera expedició fou comandada pel capità Alberto Bayo al comandament de 8.000 voluntaris. Al setembre s’elegeix president de govern a Largo Caballero i es decreta la militarització de les milícies.

El 7 de novembre s’inicien els combats a Madrid. La situació del bàndol republicà era desesperada; de fet, el 6 de novembre el govern marxà cap a València, i la defensa de la capital fou encomanada a una Junta de Defensa presidida pel general Miaja. Els “nacionals” bombardejaren la ciutat i intentaren un atac frontal concentrat als afores de la ciutat, a la Casa de Campo i la ciutat universitària; però foren detinguts en aquest mateix punt. La inesperada resistència de la República es degué en bona part a l’entusiasme dels milicians i de la població civil madrilenya i es va veure reforçada per l’arribada de la primera ajuda estrangera: material i assessors soviètics i Brigades Internacionals.

2.2. Guerra de fronts: la batalla de Madrid (Jarama) i la guerra al nord de la Península i la batalla de l'Ebre (gener de 1937- febrer de 1938).

Fracassat aquest objectiu, entre gener i març de 1937 els franquistes feren intents infructuosos d'ocupar la ciutat mitjançant maniobres indirectes. Foren les batalles de la carretera de la Corunya, del Jarama i de Guadalajara –en la qual participaren tropes italianes-.

L'impossibilitat de prendre Madrid ràpidament desencadenà altres operacions al sud i al nord de la península. Es produeix l'ocupació de Màlaga pels franquistes (febrer de 1937). A final d'abril de 1937 s'inicià l'atac dels “nacionals” contra Astúries, Cantàbria i el País Basc. El 26 d'abril té lloc el famós bombardeig de **Guernica** per l'aviació alemanya; el 19 de juny cau Bilbao; l'agost Santander; l'octubre Astúries. La pèrdua d'aquest territori fou molt perjudicial per a la República, atès que es tractava d'una zona amb un gran potencial industrial.

Paral·lelament, els republicans dugueren a terme altres ofensives per obligar els franquistes a reduir la pressió sobre el nord. Foren les batalles de **Brunete** (prop de Madrid, juliol 1937) i **Belchite** (Aragó, agost 1937), molt aparatoses, però sense cap resultat pràctic per a la República. A l'octubre la situació aconsella el trasllat del govern a Barcelona.

Perdut el nord, el desembre de 1937 els republicans inicien una **ofensiva contra Terol**, amb l'objectiu d'evitar una nova ofensiva

“nacional” contra Guadalajara i Madrid. El 7 de gener de 1938 els republicans conquisten Terol, però un mes després l'exèrcit franquista recupera la ciutat.

Després de la recuperació de Terol, els “nacionals” llançaren una contraofensiva en el **front d'Aragó**, que els permeté, en unes setmanes, ocupar la zona aragonesa de la República i Lleida (3 d'abril) i, a més, arribar a la Mediterrània, ocupant el nord del País Valencià: Vinaròs va caure el 15 d'abril i Castelló el juny. D'aquesta manera, la zona de la República quedà dividida en dos en restar Catalunya aïllada de la resta. Els franquistes van intentar dur a terme un atac contra València, però fracassen.

L'exercit republicà s'organitzà i el 25 de juliol de 1938 llançà des de Catalunya una darrera gran ofensiva dirigida pel Coronel Modesto i amb la participació de les milícies de Lister per tal d'intentar unir el territori republicà. S'inicia així la **batalla de l'Ebre** (juliol-novembre 1938). Els republicans aconseguixen inicialment avançar però l'agost Franco inicià una contraofensiva. El setembre i l'octubre tenen lloc intensos combats i, finalment, el 15 de novembre les tropes republicanes tornen al seu punt de partida. La batalla de l'Ebre es caracteritzà per la seva duresa i per al bàndol republicà representà un important desgast (50.000 baixes), a la vagada que deixava oberta la porta a Catalunya una vagada romput el front republicà.

2.3. La descomposició de la resistència republicana: la caiguda de Catalunya, la rendició de Madrid.

(desembre de 1938 – abril de 1939).

Al final de 1938, els “nacionals” iniciaren l’ocupació de Catalunya. La desmoralització i el cansament per dos anys i mig de guerra feren que la resistència republicana fos ja feble. El 15 de gener de 1939 va caure Tarragona, el 26 de gener Barcelona, i al començament de febrer les tropes franquistes arribaren a la frontera francesa. Sembla que prop de mig milió de persones marxaren a l’exili. El 9 de febrer, Menorca es va rendir als “nacionals”, després d’una mediació del cònsol britànic a Palma, Alan Hillgarth. Amb la caiguda de Catalunya, s’accelerà l’enfonsament de la República. El mateix mes de febrer França i Gran Bretanya reconegueren el govern de Franco; el govern republicà, el català i el basc van pasan al exili i Manuel Azaña va dimitir de la presidència de la República.

El president del govern Juan Negrín continuà defensant la necessitat de resistir. Negrín –que ja el maig de 1937 havia donat a conèixer un document de tretze punts en què proposava una pau sense represàlies que garantís el manteniment del sistema democràtic i acabàs amb la ingerència estrangera- i algun grup polític com els comunistes, consideraven que calia continuar la guerra, perquè semblava que l’esclat d’un conflicte bèl·lic a Europa entre les potències feixistes (Alemanya, Itàlia) i les demòcrates era imminent. A més, eren de l’opinió que només des

d'una posició de força podrien negociar amb Franco una pau justa. En canvi, altres sectors del bàndol republicà pensaven que era inútil continuar la lluita.

El 5 de març de 1939 el coronel Casado –contrari a la continuació de la guerra- va donar un cop d'Estat a Madrid i nomenà un nou Consell Nacional de Defensa, que es feu càrrec del govern de la zona republicana, i que tenia com a objectiu negociar amb Franco una rendició que permetés una pau sense represàlies. Alguns sectors del bàndol republicà partidaris de continuar la resistència –en especial els comunistes- s'oposaren al cop de Casado, però foren vençuts després d'uns dies d'enfrontaments a Madrid i Cartagena. La realitat és que Franco no tenia la més mínima intenció de negociar res, i només admetia una rendició sense condicions.

En els darrers dies de març es produí l'enfonsament definitiu de la República. El 28 de març les tropes franquistes entraren a Madrid i en els següents dies avançaren per la zona que restava en mans governamentals. Militars, polítics i intel·lectuals compromesos amb el bàndol derrotat marxaren cap a Alacant, amb l'esperança de poder fugir cap a l'exili davant el temor a les represàlies. El 30 de març arribaren a Alacant tropes italianes que bloquejaren el port i impediren la sortida dels refugiats. L'1 d'abril de 1939 tingué lloc el final oficial de la contesa en signar Franco el darrer comunicat de guerra en el qual s'hi anunciava el final.

4.La dinàmica política a les dues zones.

4.1 La zona republicana cal distingir tres grans fases:

a)Govern Giral (juliol-setembre de 1936).

La deslegitimació que per al govern republicà suposà la necessitat d'haver de recórrer al suport dels obrers armats per fer front a l'exèrcit sublevat tinguè com a conseqüència l'esclat d'una situació revolucionària dins la zona lleial. Per als sectors més radicals del camperolat i el proletariat, la sublevació militar havia demostrat la ineficàcia del reformisme republicà i obrí la possibilitat de dur a terme una transformació revolucionària de la societat que inclogués l'abolició de la propietat privada i l'anul·lació de les classes dominants i els seus aliats (grans industrials, latifundistes, clero, etc.), als quals se'ls feia responsables de l'alçament.

El procés revolucionari fou impulsat principalment pels anarcosindicalistes de la CNT i pels comunistes dissidents del POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista). En canvi, els republicans, el PCE i els socialistes s'hi oposaren perquè consideraven que la prioritat era guanyar la guerra i les transformacions, en tot cas, s'havien de deixar per més endavant perquè en temps de guerra només servirien per allunyar de la causa republicana a les classes mitjanes i a les potències democràtiques occidentals.

Així, entre el juliol de 1936 i el maig de 1937 els aparells de poder de l'Estat republicà: institucions (govern, Corts,

ajuntaments...), forces d'ordre públic, etc.; hagueren de conviure amb un poder revolucionari impulsat per les organitzacions obreres (junttes, comitès, milícies, etc.) que adoptà formes molt diverses en els diversos territoris controlats per la República. Aquests organismes revolucionaris no anaven en contra del govern republicà, però sovint l'ignoraren i adoptaren mesures de caràcter revolucionari (repartiments de terres, col·lectivitzacions, abolicció dels doblers, etc.) que en molts casos les institucions republicanes es varen veure obligades a legalitzar posteriorment. Per exemple, a Catalunya es creà un Comitè Central de Milícies Antifeixistes, controlat principalment per la CNT –que havia tingut un important paper en el domini de la sublevació- que dirigí la guerra en els primers temps i impulsà col·lectivitzacions de fàbriques. A Aragó, es féu amb el poder el Consell d'Aragó, també de majoria anarcosindicalista, el qual impulsà col·lectivitzacions de terres. Al País Valencià i a Astúries es crearen organismes semblants.

El govern Giral es va veure desbordat per aquesta situació i per l'avanç dels rebels, i caigué el setembre de 1936.

b) Govern Largo Caballero (setembre 1936-maig 1937).

Aquest govern intentà reconstruir l'autoritat de l'Estat republicà, incorporant al gabinet totes les forces del Front Popular (republicans, socialistes i comunistes), nacionalistes catalans i bascs i, fins i tot, els anarcosindicalistes (govern de concentració). Es plantejava com un govern d'unitat antifeixista i es proposà

d'un bon començament la necessitat d'acabar amb els poders paral·lels (juntetes i comitès) existents dins la zona republicana. D'aquesta manera es repreneren les sessions de les Corts i s'aprovà l'estatut autonòmic del País Basc (octubre de 1936). A més a més, es militaritzaren les milícies, preparant així la formació d'un exèrcit regular anomenat Exèrcit Popular). De tota manera, continuà la tensió entre els sectors partidaris d'impulsar el procés revolucionari i les transformacions socials (CNT i POUM), i els que consideraven que calia prioritzar la guerra (govern republicà, PCE, socialistes). Així és produiran els Fets de maig de 1937 a Barcelona. La CNT i el POUM, que havien perdut influència a la ciutat constantment des de feia mesos, es resistiren a l'intent de la Generalitat –que tenia el suport dels comunistes catalans del PSUC, de recuperar el control de la Telefònica, que fins aleshores estava en mans dels anarquistes. La resistència d'aquests, provocà l'inici d'una lluita armada durant alguns dies. La situació fou tan greu que el Govern Central de Largo Caballero hagué d'enviar forces de l'exèrcit per restablir l'ordre. Una de les conseqüències dels Fets de maig fou la limitació de l'autonomia catalana.

c) **Govern Negrín** (maig 1937-març 1939).

Com a conseqüència dels Fets de maig de 1937 Largo Caballero dimití i fou substituït per Juan Negrín, també socialista, el qual aconseguí restablir l'ordre i acabar amb el procés revolucionari dins la zona republicana. El govern Negrín es caracteritzà per

l'intent de mantenir aferrissadament la resistència orientada cada vegada més no tant a l'obtenció d'una victòria militar, com a forçar una negociació que donàs pas a una pau acceptable (Tretze Punts, maig de 1938, que proposaven eliminar la presència estrangera, garantir la democràcia i excloure les represàlies).

Aquesta política es basà en la culminació del procés de recuperació, per part del govern, de l'autoritat efectiva dins la zona republicana –fent front als poders revolucionaris paral·lels que encara subsistien i fins i tot a la Generalitat de Catalunya-, la formació i reforçament de l'Exèrcit Popular, i la recerca de suport internacional. Per dur endavant aquesta política, Negrín comptà amb el suport dels socialistes moderats i dels comunistes, els quals varen guanyar molta d'influència durant la guerra gràcies al suport de la Unió Soviètica.

Amb la caiguda de Catalunya (febrer de 1939), els sectors del bàndol republicà que consideraven inviable el manteniment de la resistència varen créixer considerablement. El president de la República, Manuel Azaña, dimití i diversos dirigents polítics i militars que havien fugit per la frontera francesa es negaren a tornar a la zona que restava controlada per la República. D'aquesta manera, Negrín es va trobar amb l'únic suport dels comunistes. Amb el cop de Casado (març de 1939) s'accelerà la dissolució de l'Estat Republicà.

4.2. La zona “nacional”.

Les forces polítiques que donaven suport als rebels eren bastant diverses: hi havia falangistes (partidaris de Falange, partit fundat per José Antonio Primo de Rivera), carlins, monàrquics borbònics, dretans, militars conservadors i fins i tot alguns regionalistes catalans i republicans de dreta. Aquests grups tenien projectes polítics diferents (règim feixista, monarquia tradicional, monarquia conservadora, dictadura militar...) i els unia, fonamentalment, el rebuig al règim republicà i a les transformacions socials.

Inciclament, després de la desaparició de Sanjurjo i sense una personalitat clarament directora del cop d'estat, els caps militars actuaren a la seva zona amb una notable autonomia. Entre juliol i setembre de 1936 hi hagué una **Junta de Defensa Nacional**, amb seu a Burgos, presidida pel general Cabanellas i integrada únicament per militars. Amb el nomenament del general Franco com a cap de govern de l'Estat i **Generalísimo** (octubre de 1936), aquest crea una **Junta Tècnica de l'Estat** amb presència de civils i que actuà com a govern. L'elecció de Franco va ser condicionada per la necessitat d'un comandament únic i l'èxit d'aquest general en les operacions militars de la zona sud.

L'abril de 1937 es decretà la unificació de Falange Espanyola i dels carlins en una nova formació: **Falange Espanyola Tradicionalista i de les JONS** (Junttes d'Ofensiva Nacional Sindicalista); encapçalada pel mateix Franco –amb el títol de

Caudillo- i destinada a ser l'organització que es constituïria com a partit únic del nou Estat. Aquesta unificació –que va ser rebutjada per una part dels militants d'aquests grups- era una passa més en la configuració totalitària del règim i en la consolidació de Franco com a dirigent polític indiscutit (cal tenir en compte que el cap de Falange, José Antonio Primo de Rivera, havia estat afusellat pels republicans el novembre de 1936). A més a més, es decretà la dissolució de la resta dels grups polítics. Les mesures polítiques adoptades dins la zona franquista durant aquests anys prefiguraren molts dels elements bàsics que caracteritzaran la dictadura franquista i que tenien un caràcter marcadament totalitari: militarisme autoritari, centralisme - derogació dels estatuts d'autonomia-, control ideològic de la societat –censura, repressió política, etc.-, economia autàrquica, nacionalcatolicisme. **L'Església** s'alineà amb el bàndol franquista: atorgà a l'alçament el caràcter de “Croada” i els bisbes espanyols (Monsenyor Gomà) en signaren una carta col·lectiva d'adhesió (1937).etc.

4.3 La repressió.

Un dels episodis més terribles de la Guerra Civil fou la repressió (aproximadament 130.000) practicada en ambdues zones contra els ciutadans identificats amb el bàndol contrari. Les execucions varen tenir lloc a les dues zones i es produïren principalment en els primers mesos de la guerra, si bé a la zona franquista

continuaren després de 1939. D'altra banda, en el bàndol republicà la repressió es degué principalment a l'acció de grups incontrolats –encara que també participaren grups polítics i els anomenats Tribunals Populars-, mentre que en el franquista foren més corrents les execucions impulsades per les autoritats militars mitjançant Consells de Guerra. A la zona republicana les víctimes de la repressió foren principalment militars, religiosos, polítics de dretes i persones pertanyents a les classes benestants als quals s'atribuïa haver donat suport a l'alçament. A la zona “nacional” la repressió la patiren sobretot obrers, militants i càrrecs públics d'esquerra (diputats, batles, governadors civils, etc.) i intel·lectuals acusats de simpatitzar amb la República. Fets lamentables i dramàtics varen ser els afusellament a Paracuellos del Jarama per part dels republicans i la repressió a Badajoz, Malaga o la sima de Jinámar a Canàries. A Mallorca, la repressió que exerciren els rebels fou molt intensa –prop de 2000 morts segons Llorenç Capellà i Massot i Muntaner- i provocà les denúncies de l'escriptor Georges Bernanos en el llibre *Els grans cementiris sota la lluna* (1938).

Al final de la guerra la victòria franquista tingué com a conseqüència immediata l'inici d'una duríssima repressió contra els vençuts, continuació de la que s'havia practicat durant la guerra dins la zona “nacional”. Prop de 270.000 persones foren internades en presons i camps de concentració, i una bona part foren sotmeses a consells de guerra sumaríssims i executats. Els

exiliats s'instal·laren principalment a França i Amèrica Llatina, i molts d'ells restaren a l'estranger durant dècades. Foren prohibides tot tipus d'activitats polítiques i sindicals, i s'instaurà una duríssima censura de premsa. A més a més, les destruccions ocasionades per la guerra, el context internacional, i la política exercida pel règim franquista suposaren l'inici d'una etapa de brutal recessió econòmica.

5. Els aspectes internacionals de la guerra.

La Guerra Civil de 1936-1939 no fou únicament un conflicte espanyol, sinó que tingué unes considerables dimensions internacionals, emmarcades dins l'enfrontament entre feixisme i antifeixisme. Per això, la contesa fou seguida amb molt d'interès pels governs i per l'opinió pública de tot el món. La Guerra Civil fou un pròleg de la II Guerra Mundial –iniciada el setembre de 1939- i serví d'experimentació per als països contendents. Segons alguns autors la participació internacional és la principal causa de la llarga durada del conflicte.

Tot i que el bàndol republicà representava la legalitat democràtica, les potències democràtiques europees (França, Gran Bretanya) adoptaren una actitud de no intervenció, centrant els objectius a evitar una extensió del conflicte. Es creà així el setembre de 1936 un **Comitè de No Intervenció** a Londres que intentà limitar al màxim les contribucions estrangeres. La realitat,

però, és que aquest Comitè fou poc eficaç i que els diversos Estats prengueren posició en funció d'interessos ideològics o estratègics:

1r. Alemanya, Itàlia i Portugal –amb règims feixistes– donaren suport decidit a Franco: material militar –sobretot avions– i voluntaris (els CTV italians i la legió Còndor alemanya). A Mallorca, l'ajut italià fou decisiu per a la derrota de l'expedició republicana del capità Bayo, i destacà la figura del “Conde Rossi”, al qual s'ha relacionat amb la repressió.

2n. la Unió Soviètica (amb règim comunista) va donar suport a la República: li va vendre armes –les quals foren pagades amb reserves d'or del banc d'Espanya– i envià tècnics. El suport soviètic fou important des del punt de vista militar, però tingué com a contrapartida la difusió dins una part de l'opinió pública internacional d'una identificació del bàndol governamental amb el comunisme.

3r. França, Gran Bretanya i els Estats Units procuraren no involucrar-se excessivament dins el conflicte. Tot i que la República era un règim democràtic, el rebuig a les transformacions socials revolucionàries que tenien lloc a la zona republicana i el temor a un enfrontament amb Hitler explica que Estats Units i Gran Bretanya optassin per la neutralitat i, en certs aspectes, col·laborassin en la pràctica amb el bàndol franquista. Si bé el govern francès (d'esquerres) simpatitzava amb la República volgué actuar conjuntament amb la Gran Bretanya i impedir a tota

costa que el conflicte s'internacionalitzàs. La neutralitat d'aquests països afavorí, a la llarga, el bàndol **nacional**.

La posició de l'opinió pública internacional fou també heterogènia. Per tot arreu es crearen comitès i grups de suport a un bàndol i l'altre, i es feren col·lectes o se signaren manifestos. El moviment obrer internacional s'identificà amb els republicans i la majoria dels catòlics amb els "nacionals". En general, la intel·lectualitat s'identificà amb la República (George Orwell, Ernest Hemingway, Pablo Neruda, etc.). Aquesta comptà, a més, amb el suport de voluntaris estrangers que formaren les Brigades Internacionals. Aquestes intervingueren per primera vegada en la defensa de Madrid (novembre de 1936) i es retiraren l'octubre de 1938.

4. Les conseqüències de la Guerra Civil.

La Guerra Civil va tenir unes dramàtiques repercussions **humanes** (a prop de 500.000 morts al front, per la repressió o pels bombardeigs, 500.000 exiliats –sobretot a França i Mèxic-, etc.),

econòmiques (destruccions d'infraestructures, d'habitatges, de fàbriques, pèrdua de les reserves, disminució de la producció, enderrament econòmic, aïllament),

morals (divisió de la societat en dos bàndols irreconciliables, repressió...) i

culturals (exili i depuració d'intel·lectuals).

Acabada la guerra s'implantà el règim franquista, dictadura personal que es mantindrà fins 1975. A curt termini la Dictadura de Franco suposà l'inici d'una duríssima repressió contra els vençuts, continuació de la que s'havia practicat durant la guerra dins la zona **nacional**. Prop de 270.000 persones foren internades en presons i camps de concentració, i una bona part foren sotmeses a consells de guerra sumaríssims i executades. Els exiliats s'instal·laren principalment a França i Amèrica Llatina i molts d'ells restaren a l'estranger durant dècades. Foren prohibides tot tipus d'activitats polítiques i sindicals, es desmuntà tota l'obra legislativa de la Segona República (Constitució 1931, estatuts de Catalunya i P. Basc, reformes socials, etc.); els sectors benestants i l'Església recuperaren els seus privilegis i s'instaurà una duríssima censura de premsa. A més a més, les destruccions ocasionades per la guerra, el context internacional, i la política exercida pel règim franquista (autarquia) suposaren l'inici d'una etapa de brutal recessió econòmica que durarà fins el començament dels anys 50.